

עוררתיה, שהיו הנשים יולדות שם בניהן בלא עֶצֶב. ושקדים, על שם ששקד הקדוש־ברוך־הוא על הקץ לעשות. וצריך לתן בתוכה תבלין הדומין לתבן, כגון קנמון וזנגביל, שאינן נדוכין הדק היטב. ויש בהן חוטין כמו תבן, זכר לתבן שהיו מגבלין בתוך הטיט. בשבת, לא ישפוך את היין או החמץ לתוך החרסת, כי צריך לעשות בשנוי, ויתן את החרסת לתוך היין והחמץ. ואת מי המלח, (אפלו כשלא חל יום־טוב בשבת), יעשה מערב יום־טוב. ואם עושהו ביום־טוב, צריך לעשותו בשנוי, שיתן תחלה את המים ואחר כך את המלח.

י"ג ניסן ה) משחרב בית־המקדש, תקנו חכמים שיהיו על השלחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין, אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגיגה, שהיו מקריבין בזמן שבית־המקדש היה קיים. ונהגו שאחד מן התבשילין יהיה בשר, ויהיה מפרק הנקרא זרוע, לזכר שגאלם הקדוש־ברוך־הוא בזרוע נטויה. ויהיה נצלה על הגחלים, זכר לפסח שהיה צלי אש. והשני יהיה ביצה, משום דביצה בלשון ארמי, ביעה. כלומר, דבעי רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרוממא. ועושין הביצה, בין צלויה בין מבשלת. וצריך לצלותו ולבשלו מערב יום־טוב בעוד יום. ואם שכח או שהיה שבת, יצלה ויבשל אותם בלילה, אבל צריך לאכלן ביום־טוב ראשון. וכן בליל שני, יצלים ויבשלים ויאכלם ביום־טוב שני, כי אין מבשלין מיום־טוב לחברו, ולא מיום־טוב לחל. ולפי שאין אוכלין בשר צלי בשני לילות אלו, על כן צריך לאכול את הזרוע דוקא ביום. ואף כשצולין אותו בערב יום־טוב, אין לזרקו אחר כך, אלא יתנם ביום־טוב שני תוך המאכל שמבשלין ויאכלם.

ו) יכין מושבו מבעוד יום במצעות נאים כפי יכלתו, ובאפן שיוכל להטות ולהסב בשמאלו. ואפלו הוא אטר, יסב בשמאל של כל אדם. גם את הקערה יכין מבעוד יום, כדי שמיד בבואו מבית־הכנסת יוכל לעשות את הסדר בלי עכוב.

7. According to *Maharil*, they should not be ground at all, but should be left in long pieces.

8. If, however, it does occur on Shabbos, the salt water should be prepared before Shabbos, and not on Shabbos. (*Ibid.* 473:21, 42)

9. *Mishnah Berurah* makes no mention of preparing the salt water in an unusual manner

birth to their children without pain; and almonds, (*shekeidim*, singular *shakeid*), because the Holy One, blessed is He, watched diligently (*shakad*) to end our bondage. You should put spices in it, that look like straw, such as cinnamon and ginger, that are not finely ground,⁷ and have straw-like strands in them, to recall the straw, the Jews used to knead into the mortar. On Shabbos, you should not pour the wine and the vinegar into the *charoses*, for it must be done in an unusual manner, by putting the *charoses* into the wine or the vinegar. The salt water, (even when Yom Tov does not occur on Shabbos)⁸ should be prepared on *erev Yom Tov*. If you do prepare it on Yom Tov, you should do it in an unusual way,⁹ by pouring the water first, and adding the salt later.

April 19 5) After the *Beis Hamikdash* was destroyed, the Sages ordained that there should be two cooked foods on the table, during the reciting of the *Haggadah*, one to recall the *Korban Pesach*, (Passover sacrifice), the other to recall the *Korban Chagigah* (Festival sacrifice), which were offered in the times when the *Beis Hamikdash* was standing. It is customary that one of the foods should be meat, from the shoulder section,¹⁰ to recall that the Holy One, blessed is He, redeemed Yisrael, with an outstretched arm. It should be roasted on fire, to recall the *Korban Pesach* (Passover sacrifice), which was roasted on fire. The second food should be an egg,¹¹ because an egg, in the Aramean language is *beiah*, that is to say, the Merciful One desired (*ba'ei*) to redeem us with an outstretched arm. You may prepare the egg, either roasted or boiled, but you must do the roasting or boiling on *erev Yom Tov*, while it is still daylight. If you forgot to do it (on *erev Yom Tov*), or if that day occurred on Shabbos, you should roast or boil it at night, but then you must eat it on the first day of Yom Tov. The same goes for the second night; you should roast it or boil it (at night), and you must eat it on the second day of Yom Tov, for you are not permitted to cook on the first day of Yom Tov for the second day, and neither on a Yom Tov for a weekday. Now, since it is customary not to eat roasted meats on the two nights of the *seder*, you should, therefore, eat the shoulder meat on Yom Tov during the day. Even if you roasted it on *erev Yom Tov*, you should not throw away (the meat) afterwards, but you should put it into the food that is cooked on the second day and eat it on the second day.

6) You should prepare your seat [at the table] while it is still daytime, with the nicest pillows you can afford, placing them in such a way that you can recline and lean on the left side. Even a left-handed person should recline on the left side. You should also prepare the *seder* plate while it is still day, in order that immediately on returning home from the synagogue you can begin the *seder* without delay.

---

on Yom Tov, when it *does not* occur on Shabbos. It would seem that he maintains that it is permitted to prepare it on Yom Tov in the usual manner.

10. If you cannot obtain a shoulder piece, you may use other meat, even without a bone. The *Poskim* write that when a bone is used, there should be some meat on it, to recall the *Korban Pesach*. (*Ibid.* 473:27)

11. According to *Mishnah Berurah*, you may use two kinds of meat, one roasted, to recall the *Korban Pesach*, and one boiled, to recall the *Korban Chagigah*. (*Ibid.* 473:27)

ז) אף-על-פי שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחרבון, מכל מקום גליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו. ואפלו הכלים שאינן צריכין לסעודה, יסדרם יפה על השלחן לנוי, זכר לחרות.

ח) סדר הקערה כך הוא, מניח שלש מצות על הקערה ופורס עליהם מפה נאה, ועליה מניח את הזרוע נגד הימין שלו, ואת הביצה משמאל. המרור לברכה, באמצע. חרסת, תחת הזרוע. כרפס, תחת הביצה. ומרור לכריכה, באמצע. כזה,

זרוע ביצה

מרור (לברכה)

חרסת כרפס

מרור (לכריכה)

יא' ניסן ט) הפוסות יהיו שלמים בלי שום פגימה, ומודחים יפה, ויחזיקו לכל הפחות רביעית.

י) מנהגנו ללבוש הקיטל, ויכינו גם בן מבעוד יום. ומי שהוא אבל, רחמנא לצלן, אינו לובשו. אבל בהסבה, ח"ב. רק אם לא נהג אבלות כלל קדם יום-טוב, כגון שקבר מתו ביום-טוב, נוהגין שאיננו מסב. והלל, אומר, כי ההלל הוא חיוב.

יא) בן אצל אביו, ח"ב בהסבה. אבל תלמיד אצל רבו, אינו צריך.

סימן קיט

סדר ליל פסח

א) אף-על-פי שבכל שבת ויום-טוב יכולין לקדש ולאכל מבעוד יום להוסיף מחל על הקדש, בפסח אינו כן, לפי שמצות אכילת מצה היא דוקא בלילה, כמו קרבן פסח, דכתיב בה, ואכלו את-הבשר בלילה הזה. וכן מצות ארבעה כוסות היא דוקא בלילה. וכיון שגם הכוס של קדוש הוא אחד מארבעת הכוסות, לכן אין מקדשין עד שהוא ודאי לילה.

12. If they are wiped clean, with a cloth, both inside and outside, it is also acceptable. Even though you are not careful, all year, to examine the cups, used for Kiddush, you should take care to do so on the nights of the Seder. (*Ibid.* 183:1,2)

7) Although during the year, it is best to be moderate in displaying fine tableware, so that we remember the destruction of the *Beis Hamikdash*, nevertheless, on the night of *Pesach*, it is good to set the table with as many beautiful things as are within your means. Even vessels not used for the meal should be placed on the table for elegant decor, to symbolize freedom.

8) The *seder* plate is arranged in this manner: You place three matzos on the *seder* plate, you cover them with a beautiful cloth, you place the shankbone on your right side, and the egg on the left; the *maror*, over which you say the berachah, you place in the center; the *charoses*, you place below the shankbone; the *karpas* below the egg, and the *maror*, that is eaten together with the matzah, you place in the center; as in the diagram:

egg	shankbone
<i>maror</i> (for berachah)	
<i>karpas</i>	<i>charoses</i>
<i>maror</i> (for <i>korech</i>)	

April 20 9) The wine cups must be whole, without any defect, thoroughly rinsed,¹² and they must hold no less than a *revi'is*.¹³

10) It is our custom to wear a *kittel* (a white robe), which should also be prepared, while it is still day. A person, in mourning, God forbid, should not wear it, but he is required to recline. However, if he has observed no mourning at all before Yom Tov, as, for example, if the funeral was held on Yom Tov, then, it is customary that he should not recline. But he must recite *Hallel*, because the saying of *Hallel* is mandatory.

11) A son, at his father's table, is required to recline, but a student, in the presence of his *Rebbe*, is not required to recline.

Chapter 119

The Seder

1) Although on every other Shabbos and Yom Tov, you are permitted to say *kiddush* and eat a meal while it is still day, in order to add from the secular to the holy, on *Pesach*, you are not permitted to do so. The mitzvah of eating matzah must be performed only at night, as was the case with the *Pesach* sacrifice, about which it is written, "And they shall eat the meat (of the *Korban Pesach*) on this night." (Exodus 12:8). The mitzvah of the Four Cups may also be done only after nightfall. Since the cup of wine, over which we say *kiddush*, is one of the Four Cups, the

---

13. See Glossary.